

મધુ-બંસરી.

નાટકનાં ગાયનો અને ૩૫ રેખા.

લેખક:—

દસિંહદાસ ભગવનાદાસ વિભાક્ષર

બી. એ, એલ એલ બી

અગિરદર-અટ-૩૧

જાણી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

બાપુલાલ બી. નાયક.

મુંબઈ ગુજરાતી નાટક મંડળીના માલિક.

હાલ મુકામ અમદાવાદ-ધીકાંઠા માસ્તર બી.એ.ટર.

આવૃત્તિ ૫ મી

પ્રત ૫૦૦૦.

(સર્વ હક્ક પ્રસિદ્ધ કરનારને સ્વાધીન છે)

બી જૈન એડવોકેટ પ્રેસ ધીકાંઠા અમદાવાદના વાણીયાલ

બાપુલાલ શાહે પ્રસિદ્ધ કર્તા માટે બાપું

મવલ ૧૬૮૧

સને ૧૯૨૫

મુદ્રિત ૦-૪-૦

અમદાવાદ (૨)
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ નિવેદન.

મિનિમલિઝમ ! આ સત્તનું સૌથી સચોટ સમર્થન ખરું કરીને આ જી રમઝૂમિ પૂર પાડે કે મ્હારી પેતની જ કૃતિઓ સંગ્રહી અને બહુ જ મિન મિન અભિપ્રાયો મળ્યા છે દર્શાવે તરફે કોઇને “સ્નેહ-મરિતા” પમદ પડેલ છે તો કોઇને “સુધા ચંદ્ર”, કોઇને શૃંગાર ગમે છે તો કોઇને હારયરસ તો કોઇને સામાજિક પ્રશ્નોનું મ્હારું નિરૂપણ, કોઇને મ્હારી ભાષા અથવા લાગી છે, તો કોઇને મ્હારી શૈલી “મોહક અને જોરદાર” લાગી છે કોઇને મ્હારાં સીપાત્રો આર્ય સભ્યતાની હદ ફૂંચી જતાં લાગ્યા છે તો કોઇને વિભાકર શૃંગારને શુદ્ધિ અને સભ્યતાની સીમામાં રાખીને તેમાં આશ્ચર્ય કારક મીઠાશ અને મોહકતા ભેળવતો લાગે છે, અને પોતાના નાટકોમાં “ઝીને માત્ર દાસી કે બોળ્ય નહિ”, પણ “ભુદિમાં, હંપમાં, મરકારમાં, અનુભવમાં, કોઈ રીતે પૂરવશી ઉદરેલી નહિ એવી સમેવડી સખી” ચિતરેલો જણાયો છે.

લોકરચિની આ મિનતાને લીધે સ્વભાવિક રીતે લેખકનું કાર્ય વધારે મુશ્કેલ બને છે કાંતી કસોટી સાચી માનવી અને કયા પ્રેક્ષકોને રીઝવવાં એ એક વિચારણીય પ્રશ્ન થઈ પડે છે, વળી યુરોપ અને અમેરીકામાં રંગભૂમીને જેટલો વિકાસ થયો છે તેટલો આપણે લાં થયો નથી લાં સુશિક્ષિત લેખકો, સંસ્કારી પ્રેક્ષકો તેમજ કેળવણીના નોટાની સખ્યા ઘણી મ્હોટી છે લાં ખુદી ભૂમિરાના પ્રેક્ષક ગણ મળી શકે છે અને તેથી લાં બુદ્ધિ બુદ્ધિ વર્ગની રચિ અનુસાર બુદ્ધા બુદ્ધા રસની નાટ્યકૃતિઓ બહુ ર મળી શકાય છે પરંતુ આપણે લાં તો અનેક ભૂમિકાઓના પ્રેક્ષકોને બનેલો એકજ મિશ્રીત વર્ગ એક સામટો એકજ ધટનાથી સંતોષવાનો હોય છે. તેટલા માટે જેઓ કંઈક અતિમ હોશથી અથવા તો પોતાના દેશમાં પ્રસારતા નવ ચેતનને વેગ આપવા આપણી રમઝૂમિ માટે લખવાની અભિલાષા રાખતા હોય, તેઓના માર્ગમાં જેના તેવી મુશ્કેલીઓ ઉભેલી નથી. ઉપરાંત, એ પણ બૂલી જવાનું નથી કે નાટક કંપનીઓની હિથી રંગભૂમિ એક ધધાર્યો પેઢી છે અને એમ માનવાનો તેઓને સંપૂર્ણ દક્ક છે. જેટલું દરજ્જે તેઓ રંગભૂમિને જાહેર ચિહ્નભાગમાં બદલાવવા ગમે તેટલી તેઓની કું તો જાન.

રતા અને સ્વદેશપ્રીતિજ માનું છું. આ સર્વ દૃષ્ટિબિંદુઓ ધ્યાનમાં રાખનાર પ્રેક્ષક તેમજ સમાયોચક સવચ શકશે કે આપણી રમ-ભૂમિની ગુચવણુ બરેલી યાત્રિક તેમજ માનુષિક ધટનાને અનુકૂળ થઈ, ભૂત વર્તમાન કે ભવિષ્યના બંધે અપૂર્ણ અને ઝાંખાં પણ રેખાચિત્ર ચિતરવામાં માત્ર પાડિલ કે રસસાસ્ત્રનું જ્ઞાન બસ નથી. આ દિશામાં થોડી પણ સફળતા મેળવવા માટે પાડિલ કરતાં કુદ-રતી રણકા અને રસસાસ્ત્ર કરતાં માનસશાસ્ત્ર વધારે ઉપયોગી અને અનિવાર્ય જણાય છે, અને તેથી આપણી રમભૂમિ અર્થે સર્જાએક કૃતિઓને માત્ર પાડિલ કે રસસાસ્ત્રની કસોટીથી કસતી તે અન્યાય બરેલું તેમજ નિરર્થક છે તેનીજ રીતે રમભૂમિનું કાવ્ય પણ ભૂ-દીજ દૃષ્ટિથી વિચારવાનું છે જે કંપનીઓમાં ખાસ સમર્થ સંગી-તશાસ્ત્રી રોકવામાં આવેલ હોય છે ત્યાં લેખકને ફાવે તેવા સમર્થ કે હદમાં સ્વચ્છંદી રીતે અમે તેની લંબાઇ પહોળાઇમાં વિકરવાની છૂટ હાતી નથી “સારીગમ” ના ચોક્કસ ચોક્કાથી બહાર તેનાથી યત્નિચિત્ત ચસી શકાતું નથી મર્યાદિત સમયમાં મર્યાદિત “સારીગમ” માં અને મર્યાદિત પ્રમગમાજ તેણે પાત્રોનું હૃદયમંથન આલેખવું પડે છે અને તેથી સ્વતંત્ર છંદો અને કાવ્યોમાં લક્ષ્યકારનારને અ-બદ્ધપ્રયોગો અને બાવાલેખનની જે સ્વતંત્રતા મળે છે તે રમભૂમિના કાવ્યમાં મળી શકતી નથી. અને તેટલે દરજ્જે નાટકકારને કવિઓ-ની કદવનાશક્તિ કરતાં ઓચિત્યશુદ્ધિ અને પ્રમાણ્યુદ્ધિનો વધારે ઉપયોગ કરવો પડે છે

આ સર્વ છતાં હું તો આપણી રમભૂમિ માટે વધારે ને વ-ધારે આશાવાદી જનતો જાઉં છું સતત પ્રયત્નોથી લોકશક્તિ બણી કેળવી શકાય તેમ છે એવો મારો નમ્ર અનુભવ છે. સમાજસેવા અને સાહિત્યસેવાની ધુન કદાચ સર્વ નાટક કંપનીઓમાં એકદમ જાગવી ન શકે, તોપણ ધધાની દૃષ્ટિયા નાટક કંપનીઓની આ-ખાદી જાગવીને, રમભૂમિદ્વારા કળા તેમજ લોકશક્તિનું સંજ્ઞાથી બણી સિદ્ધિ થઈ શકે તેમ છે એ મહારી શ્રદ્ધા વધારે દઢીભૂત થતી જાય છે. આ નમ્ર નાટકદ્વારા ખીજાઓને પણ હું મહારી શ્રદ્ધાનો થોડો પણ એપ લગાડવાં સદ્માગી થઈશ તો મારા ધર્મા કરતાં આ જીવન નાટ્યકૃતિની ધણી વધાર સફળતા થયેતી મણ્નાશે.

મુમુષુ,
તા. ૨૮મી જુન ૧૯૧૭

}

નૃ. ભ. વિલાકર.

(૪)

પાત્રોની નામાવાલિ.

પુરુષ પાત્રો.

મધુસૂદન—નવદુર્ગનો સહાય સમાજસેવક, વિમલકાન્ત ઉ પદાન્ત
 નામના અમીરી ખવાસવાળા મુસ્લીમ મજૂરનો પુત્ર,
 રનેલવીણાનો સહોદર, પાછળથી શે.ભનપુરનો પ્રધાન
 “ આત્મપ્રકાશ ” અને સુવર્ણનગરનો લોકનાયક
 “ કથોતિકાન્ત ” બસરી બાળાનો હૃદયેશ્વર

સર પ્રમોદરાય—નવદુર્ગનો “ આત્મદાર ” શહેરી, ‘ વિશ્વસુધારક
 કલમ ’ નો પ્રમુખ “ શે.ભનપુર કમ્યુનિટી ક્લબની
 હોમીટીડ ” આદિ અનેક નેપ્થન્ટ રજાક કંપનીઓનો
 ડિરેક્ટર

રાજ બહાદુર સાધુલાલ શકિલાલ સરોરીયા—‘ વિશ્વસુધારક
 કલમ ’ નું નાક.

ખાનસાહેબ મોહામ્મદ હુસેનખાન—“ વિશ્વસુધારક કલમ ”
 ની શે.આમા અભિવૃદ્ધિ કરનાર મેમ્બર

સ્વામયુદ્ધર પગડુ ખમજન—“ કલમ ” ના અનિ વિચારશીલ
 ખેતાલિન “ પગડુ ખમજન ” મેમ્બર

ઈન્ડેપેન્ડન્ટ અણત—નવદુર્ગની છુપી પોલિમનો બાગેશ અમનદાર
 “ જિતેન્દ્ર ” ના છુપા વેશમાં ‘ ગુન્હેગાર મધુ ’ ની
 પાછળ પડેલો પોલિસ સરદાર, પાછળથી સુવર્ણનગરનો
 પોલિસ કમિશનર.

ત્રિલોકમહાન્ત—મધુસૂદન તથા રનેલવીણાનો પિતા.

મિસ્તરવીન્દ્રકુમાર—શે.ભનપુરના મહાનગલ સૂપરટેન્ડન્ટનો પાટલી કુ-
 માર, રનેલવીણાનો અખા અને સ્વામી,

સૂર્યકેતુ—શે.ભનપુરનો નરેશ, મહારાણી બદ્રશીનાનો બાપ, રવી-
 ન્દ્રકુમારનો પિતા

સુન્દરકાન્ત—સુવર્ણનગરનો સરકારી વકીલ

ઉપાન્ત મજૂરો, શહેરીઓ, સિપાહીઓ, નોકરો વગેરે.

(૫)

સી પાત્રો.

સંસારીબાળા—વસુન્ધરાની ઉપાસક બાળા.

વિરાગીબાળા—અમરાપુરીનું ચિન્તન કરનાર બાળા.

દેવી વસુન્ધરા—સંસારના મોહમાં મુગ્ધ બનેલી સંસારી બાળાની
જાળવણ્યમાન મનોદેવી.

દેવીઅમરાપુરી—ભવિષ્યની ભાવનાઓ ધકનારી વિરાગી બાળાની
પ્રશાન્ત મનોદેવી.

ગુણશન—ચારાંગના.

રમેહવીણા—વિમલકાન્તની બહાદુર પુત્રી વીણા, મધુસૂદનની વિખૂટી
પડેલી બહેન, રવીન્દ્રકુમરની વફાદાર માલણ, સખી અ-
ને છેવટે અર્ધાંગના દીલારામની વેશધારી.

બંસરી બાળા—શોભન પુરના “ કુમારી આશ્રમ ” ની અધિષ્ઠાત્રી,
પ્રધાન “ આત્મપ્રકાશ ” પાછળ લોહસુ મકની માફક બેઠા
તી સુદરી, સુવર્ણનગરના પ્રધાનપદને શોભાવનાર વેશધા-
રી બંસીધર અતમા ” મધુમસરી. ”

દુલારી—દિલારામ તથા બંસીધરના કામચુથી અજાણેલી, કુમારી
આશ્રમની મુગ્ધ બાળા.

મહારાણી ભદ્રશીંગા—સુવર્ણનગરની મહારાણી, મહારાજ સર્વકેતુ-
ની ભાગિની

ઉપરાન્ત, સખીબેા, કુમારી આશ્રમની બાળાઓ વગેરે.

સ્થળ—નવદુર્ગ, વસતિગિરિની ટેકરી, શેણીપુર, સુવર્ણ નગર

મધુ-બંસરી

નાટકની રૂપરેખા.

અંક ૧ લો.

આમુખ—સસારીબાળા તથા વિરાગીબાળા નામની બે કુમારીઓ પોત પોતાના મનોદેવીની પ્રાર્થના કરી રહી છે, ત્યાં દેવી વસુન્ધરા તથા દેવી અમરાપુરી દર્શન દે છે વસુન્ધરા અને અમરાપુરીના મહિમાની ચર્ચા. વસુન્ધરાનેજ આગળે અમરાપુરી પોત ના ભક્તજનેની ઝાખી કરાવવા સર્વને લઇ જાય છે

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ—નવદુર્ગમાં “ પ્રમોદ વિલાસ.”

નવદુર્ગના જાણીતા શહેરી અને ‘ વિશ્વસુપારક કલ્પમ ” ના પ્રમુખ પ્રમોદરાયને “ સર ” નો ખેતામ રળેનો હોવાથી એમના દોસ્તો એમને સુપારકગાદી આપવા આવે છે, “ રિશ્ત સુધારક કલ્પ ” ના મેમ્બરોની આથક દિવસ સંબંધી રિયર નૅક્ડ-પરટૅક કંપની ઉભી કરી શાજનપુરને યાત્રિ જાળથી સર કરવ નો સંકલ્પ આજનો યાદગાર દિવસ “ લુખ્મો ” ન જાય તે માટે વારાંમના ગુનશનની મહત્ત્વાગતમાં આવે છે, એટલામાં જેન તોડીને નાઠેનો કેદી મધુસૂદન ત્યાં પ્રવેશે છે. પ્રમોદરાય તથા મધુ વચ્ચે ચક્રમક દરમિયાન ડિટેક્ટિવ અમલદાર ઈન્સ્પેક્ટર અજીતનું સિપહીઓ સહિત આવી પહોંચવું મધુના હાજમાં હાથકડી. હાથકડી તેડી મધુનું છઠ્ઠનું પોશ્વિમનું પાછળ પડવું

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ—વસન્તગિરિ પાસે વિમલકાન્તનું ઝુંપડું

કેદી મધુસૂદને પોતાના પિતા વિમલકાન્તને તેમજ બીજા કેદીઓને જેલમાંથી નહાડેલ છે, નહ સેના કેદીઓ વિમલકાન્તના કુપ્રમ પાસે આવે છે. વિમલકાન્તને તેની મહુની પાસે છોડી કેદીઓ

અય છે. તુરતજ મધુસૂદનનું પ્રવેશનું મધુસૂદનના પિતાનું મૃત્યુ. મધુનો કણ્ણાલાપ અને હૃદયમંથન, સમાજ સામે ઉત્કેશરણેલા મગજની નંડ- ખોર સ્થિતિ, એટલામાં નવદુર્ગથી આવતી મોતરશરનો અવાજ સંભળાય છે. મોટરના ચૂરેચૂરા કરવાનો મધુનો નિશ્ચય દરમિયાન અકસ્માતથી મોટરનું ઉંધું વળવું, મોટર હાંકનારનું નદીમાં પડવું નદીમાં પડેલા મુસાફરને બચાવવા મધુનો નિષ્કળ પ્રયત્ન. મુસાફરના કામળો મધુએ વાંચવા સુવર્ણનગરમાં મહારાણી બદશીલા સામે કાવત્રાની ખાતમી. દુખી ગયેલા મુસાફર શોભનપુરના પ્રધાનપદ માટે સર પ્રમોદરાય તેમજ નવદુર્ગના અજલહારોના લલામણુ પત્રો લખને જતો હતો. એમ સમજતા પોતેજ મુસાફર આત્મપ્રકાશનું નામ ધારણ કરી લલામણુ પત્રોને ઉપયોગ કરી, શોભનપુરનું પ્રધાનપદ મેળવવાનો મધુનો નિશ્ચય, એટલામાં પાછળ પડેલા ઈન્સપેક્ટર અજીતનું આવવું અજીત અને મધુ વચ્ચે ઝપાઝપી અજીતને ધાયલ કરી મધુનું મોટરમાં બેસી શોભનપુર તરફ નહાસવું

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ—શોભનપુરનું રાજ ઉદ્યાન.

“કુમારી આશ્રમ” ની બાળા સ્નેહવીણા શોભનપુરના પાટવી પ્રિન્સ રવીન્દ્રકુમારને આશ્રમના વાર્ષિક ઉત્સવ નિમિત્ત આમંત્રણ આપવા આવી છે. ઉદ્યાનના એકાંતમાં સ્નેહવીણા ગીત લલકારી રહી છે ત્યાં પ્રિન્સ રવીન્દ્રકુમારનું પ્રવેશવું, કુમારના સત્તા આત્માની બૂખ સ્નેહવીણા સતોષે છે, અને જે “વીણા” એકવાર પોતાનાબાઈ મધુસૂદનને કેદમાં જતાં બચાવવાની ખાતર રવીન્દ્રકુમારની માલણુ તરફે ખરીદાયેલી હતી તે આજે એજ પ્રિન્સની સમેવડી સખી “સ્નેહ વીણા” તરફે સ્વીકારાય છે સ્નેહવીણાનું જવું, અને શોભનપુરના મહારાજા સૂરકેતુ તણા નવા નિમાયેલા પ્રધાન આત્મ- પ્રેમી થવું આવવું નવા પ્રધાનની પિછણુ આત્મપ્રકાશનું જવું નવદુર્ગથી સર પ્રમોદરાયની પાર્ટીનું આવવું. શોભનપુરને “અપ-ટુ-ડેપટ” માનિક શહેરમાં ફેરવી નાખવાને માટે સર પ્રમોદરાય પોતાની “શોભનપુર ઇન્ડુસ્ટ્રીયલ કંપની, લીમીટેડ” ની યોજના રજુ કરે છે. નવા પ્રધાનની સંજનિ મેળવવા કહી મહારાજાનું જવું.

પૌતાના વચ્ચાળા પ્રકરણને બહુને મોટા બીજા પ્રધાન નિમાએથી સામગ્રી પ્રમેદરાયનું આશ્ચર્ય “ રિધ સુતારક કલમ ” ના મેમ્બર “ જિતેન્દ્ર છુપા વેશમા આવેન અછતી શકા. ”

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ—બિહાગવનમાં “કુમારી આશ્રમ”નો મંડપ.

આજે કુમારી આશ્રમનો વાર્ષિક ઓતસવ છે આશ્રમની બાળાઓ એક આતુર દશ્ય ભજવવાની હોવાથી રનેરીણાએ કૃષ્ણનો પાઠ લીધો છે આશ્રમની અધિષ્ઠાત્રી બસરીમાળા તથા રનેરીણાનો વિનોદ મહારાજ સ્વકેતુ તથા પ્રધાન આત્મપ્રકાશની ઉત્તમમા હાજરી. બસરીમાળાને અજિનદન, બાળાઓ તમ્મથી “ શ્રી કૃષ્ણનું દારિદ્ર્ય પધારવુ અને ગોપીઓની વિરહાવસ્થા ” નું આનર નાટક સર્વ મયા બાદ બસરીમાળાના પ્રેમની રવીન્દ્રકુમારે મામણી કરવી, “ હું મહાર દીલ બીજા કેઇને આપી ચૂરી છુ ” એવો બસરીનો ઉત્તર, રવીન્દ્રનો ક્રોધ દરમિયાન આત્મપ્રકાશનું પ્રવેશવુ. રવીન્દ્રને પ્રકાશની ધમકી રવીન્દ્રનું જવુ બસરી તથા પ્રમથ વચ્ચે લોહચુબક. ઉભયનું સાથે જવુ

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ—બિહાગવનનો એક કુંજ.

રવીન્દ્ર સમેના લેખિન પુરાવાઓ પ્રકાશ પામેથી હાથ કરી આપવાનું રનેરીણાનું રવીન્દ્રને વચન અને એક યુવકના વેશમા પ્રધાનના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી થવાનો સંકલ્પ

પ્રવેશ ૬ ઠો

સ્થળ—પ્રધાન આત્મપ્રકાશનો જંગલો

કુમારી આશ્રમની બાળા દુલારીને આત્મપ્રકાશ પોતાની લાકડવાથી બંદેન જેરી મણનો હોવાથી તેણીને થોડા દિવસ પોતાને ત્યાં રહેવાને આમત્રે છે ત્યાંબાદ રનેરીણા દિલારામ ન.મધારે છુ કરી પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી તરીકે રહેવા આવે છે. દિલારામની નિમ.ણુંક, અને દિલાગમ તથા દુલારીનું પરસ્પર આકર્ષણ !

પ્રવેશ ૭ મો,

સ્થળ—આત્મપ્રકાશના અંગિકાનો એક ભાગ.

આત્મપ્રકાશ પાસે સર પ્રમોદરાયની પાર્શ્વે આવવું યાત્રિક યોજનાઓ માટે પ્રધાનની પરવાનગી માગવી. “સ્વર્ગની કુલવાડી” સમુ સોભનપુર સર પ્રમોદરાયની સિન્ડિકેટના હાથમાં મૂકવાની આત્મપ્રકાશ સાફ ના પાડે છે જિતેન્દ્રે પ્રમોદરાયને આત્મપ્રકાશ એજ ગુન્હેગાર મધુ છે એમ ખાતરી આપવી.

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ—આત્મપ્રકાશનું ખાનગી ઉદ્યાન.

‘પુરૂષનો અવતાર વધારે સારો કે સ્ત્રીનો’—એ મનાતલ પ્રશ્નના વિચારમાં દુહાની તથા દિલારામ મશગૂલ છે. પ્રશ્નનો ઉકેલ “આપ પ્રાણજીવન, વહલાં અમે” માં વિરામે છે. દુહારી તથા દિલારામ રવાના થતાં આત્મપ્રકાશ તથા જ સરીતું આવવું, આત્મપ્રકાશ એજ ગુન્હેગાર મધુ છે એવી “ભૂડી” અફવા સમજી બંસરી તરફથી જાતની રજવી પ્રકાશને બચાવવાની જવાબદારી જ સરી પોતાને માથે લે છે.

પ્રવેશ ૯ મો

સ્થળ—“કુમારી આશ્રમ” નું યોગાન.

આજે કુમારી આશ્રમને તોડી પાડી તેની જગાએ ચામડાની મીલનો પાયો સુવર્ણનગરના મહારાણી અને મહારાણ સર્વકેતુના બહેન બદશીશના હાથથી નીખવા માટે સર પ્રમોદરાયની સિન્ડિકેટ તૈયારી કરી રહેલ છે મહારાણ સર્વકેતુ તથા મહારાણી બદશીશ આ પ્રમગે હાજર થયાં છે. પોતાના “પ્રાણ કરતાં પણ વધારે પ્યારી” સંસ્થાને જમીનદોસ્ત થતી જોષ આશ્રમની બાળાઓને કરણાલાપ પોતાની “કાર્યકુશળતા” માટે પ્રમોદરાયની મનફરી અને આત્મપ્રકાશની ગભીર ચેતવણી તુરતજ જ સરીએ અજીતના વેશમાં પ્રવેશી ગુન્હેગાર મધુ સામેનું પૌરંટ રંજુ કરી આત્મપ્રકાશને ઉઠાવી જવો. પાછળથી જિતેન્દ્રનું પ્રવેશનું અને અજીત તરીકે જાહેર થવું. બંસરીએ તથા પ્રાણે આપેલા થાપ સમજી મમાયાર રાંબળી સર્વ દિગ્મુદ્ ! !

(૧૦)

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ જો.

સ્થળ—સુવર્ણ નગરમાં મહારાણી બદ્રશીલાના
મહેલનો એક ખંડ.

આત્મપ્રકાશ ન્હાસીને સુવર્ણનગર આવેલ છે. અજીત પણ તેની પાછળ સુવર્ણનગર જઈ પહોંચેલ છે. અજીત આત્મપ્રકાશનો પત્તો મેળવવાને માટે મહારાણી બદ્રશીલાના પોલિસ કમીશનરની નોકરી મેળવે છે.

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ—સુવર્ણનગરમાં આત્મપ્રકાશનો ગુપ્ત આવાસ.

દુધારી પણ આત્મપ્રકાશ સાથે સુવર્ણનગર આવી છે. દિલ્હીમાં રવીન્દ્ર તરફથી છુપા જાણનાં કામ મોંપવામાં આવ્યું છે. દુધારીના બોળપણનો લાભ લઈ દિલ્હીમાં આત્મપ્રકાશના ગુપ્ત આવાસમાં જઈ પહોંચે છે. દુધારી તથા દિલ્હીમાં વચ્ચે પ્રણયકલહ દરમિયાન આત્મપ્રકાશનું પ્રવેશવું દિલ્હીમાં જોઈને પ્રકાશનું આશ્ચર્ય ! દિલ્હીમાં જઈ જવું ત્યારબાદ બંસરીબાળા પ્રકાશને સાવચેતી આપવા આવે છે. પ્રકાશની અર્જના થવા માટે બંસરીની માગણી માગણીનો સંપર્ક આનાદર, બંસરીના ફિરને આવત બંસરી તથા આત્મપ્રકાશ ગયા બાદ પાછાથી સ્નેહલીલાએ છુપી રીતે પ્રવેશી તીજેરીમાંથી રવીન્દ્ર સામેના પુરાવાના કાગળો ચોં વા.

પ્રવેશ ૩ જો,

સ્થળ— સુવર્ણ નગરમાં રવીન્દ્ર કુમારનો કુમ્ભ

રવીન્દ્ર સુવર્ણનગર આવેલ છે. સ્નેહલીલા પ્રકાશની તીજેરીમાંથી કાગળો ચોરીને તુરતજ રવીન્દ્રને મળે છે. સ્નેહલીલાએ કુમ્ભપૂર્વક રવીન્દ્ર પાસેથી મહારાણી બદ્રશીલા સામેના કાવત્રા સંબંધી હકીકત મેળવવી. અને રવીન્દ્રને આ કાવત્રાથી દૂર રહેવાને કહેવું. પોતે કાગળો હાથ કર્યા છે એ બાતથી સ્નેહલીલાએ રવી-

ન્દ્રથી છુપી રાખવી અને પોતાના હૃદયની છુપી કામણીઓ પ્રમદ કરવી, રવીન્દ્રે સ્નેહવીણીના પ્રેમનો તિરસ્કાર કરવો, યથા સ્નેહવીણીની તેના તરફ અનન્ય ભક્તિ કામમ રહેતી, અને હજુ પણ રવીન્દ્રની ખાતર બસરોને મનાવવાનું તેણીએ માથે લેવું.

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ--સુવર્ણનગરનું “ સુવર્ણ રેસ્ટોરાં. ”

સર પ્રમોદરાયની પાર્ટી હવે પોતાની “ મહાપ્ર ” સુવર્ણ નગર ઉપર લઇને આબ્યા છે. સુવર્ણનગરના પ્રધાનની જગા ખાલો પડેલી હોવાથી સર પ્રમોદરાય એ જગા માટે ઉમેદવારી કરી રહ્યા છે, અને તેટલા માટે દેખાત પોતાની તરફ ખેંચવાને આજે “ સુવર્ણરેસ્ટોરાં ” મા ફેટલાક શ્રીમાન શહેરીઓને એમના તરફથી ખાણું આપવામા આવ્યું છે. ખાણાને અતે બાપણો થઇ રહ્યા છે ત્યાં આત્મપ્રકાશ કે જેણે સુવર્ણનગરમા “ જ્યોતિષાન્ત ” નામ ધારણ કર્યું છે તે ફેટલાક મજુગે સહિત પ્રવેશ છે. “ અમીરા ” તથા “ મજુગે ” વચ્ચે ઝંપ ઝપી. છેવટે અછત કે જે અહીંના પોલિસ કમીશનર તરીકે હાલ કામ કરે છે તેનું આવવું અને મજુરાની ફતેહ.

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ--સુવર્ણનગરની રાજવાટિકા.

દિનારામે આપેલ સ્નેહસંકેત પ્રમાણે દુધારી તેને રાજવાટિકામા મળવા આવી છે, પરંતુ દિલારામને બદલે સ્નેહવીણીનો મેળાપ થતા દુધારીની નિગથા. સ્નેહવીણીની મીઠી મશકરી દુધારીનું જીવું અને બંસરીનું પ્રવેશવું સ્નેહવીણીએ રવીન્દ્રનો સદેશ આપવો, બંસરીનો ઉત્તર, રવીન્દ્ર સંબધી બંસરીને નિર્ભય બનાવવાના પ્રયત્નમાં સ્નેહવીણી પોતાનું દિલરામ તરીકેનું પરાક્રમ જાહેર કરી દે છે. બંસરી યુક્તિ પૂર્વક સ્નેહવીણીએ ચારેલા કામગી મેળવી લે છે. સ્નેહવીણીનું જીવું પાછળથી બદલીલાને બંસરીએ સર્વ કામગી બતાવવા અને પ્રમોદરાય તથા રવીન્દ્રનો પ્રપચ પ્રુદ્ધો કરવો બંસરીને “ બંસીધર ” નામ ધારણ કરાવી પોતાના પ્રધાન તરીકે નિમ્નવાનો મહારાણીનો નિશ્ચય.

(૧૧)

પ્રવેશ ૬ લે.

સ્થળ—સુવર્ણનગરનું જાહેર સભાસ્થાન.

આજે પ્રજાનો મત લઈ મહારાણી બદલીના, પોતાના પ્રધાનની નિમણૂક કરનાર છે મહારાણી બદલીના મહારાજ સૂર્યકેતુ અને રવીન્દ્રકુમાર સમક્ષ પ્રમોદરાય તથા આત્મપ્રકાશની ઉમેદવારો સબધી વચ્ચે પ્રકાશના શબ્દથી પ્રમોદરાયનું ઉદ્દેશ્ય “બસીધર” ના લેખાસમા સર્જ થયેલી બસરીએ પ્રમોદરાય તથા રવીન્દ્રકુમારનું કાવતુ ખુલ્લું ખાડુ અને પુરાવાના કાગળો જાહેર કરવા. દિલારામ રનેહવીણાના અસલ સ્વરૂપમા !

ટૂંકલો

અંક ૩ ને.

પ્રવેશ ૧ લો

સ્થળ—સુવર્ણનગરમાં સૂર્યકેતુનો આવાસ

સૂર્યકેતુ રવીન્દ્રને તેના નાન્યલોભ માટે માર્મિક વચનો કહી રહેલ છે એટલામાં પ્રમોદરાય તથા સાધુસાથ સટોરિયાનું આવવું રવીન્દ્ર તથા પ્રમોદરાય સામેના કેમમાં મહારાજ સૂર્યકેતુ ન્યાયાધીશ નિમાયા સમધી પ્રમોદરાય સૂર્યકેતુને અર્થસૂચક અભિનદન આપે છે સૂર્યકેતુ પ્રમોદરાયની ખાત્રી કરી આગે છે કે તેના હાથમા તે સહી સલામત નથી શેલનપુરને પ્રમોદરાયની સિન્ડિકેટના હાથમાંથી હોડાવવાના અને સુવર્ણ નગરના લોકનાયક “ જ્યોતિ કાન્ત ” (આત્મપ્રકાશ -મધુ)ના હાથમાં મૂકવાનો મહાર જાનો નિશ્ચય. “ બડખોર ” જ્યે.તટાન્ત સામે રવીન્દ્રની કટાક્ષ પરતુ એ બડખોર પોતેજ આ કેસમાં બીજા ન્યાયાધીશ તરીકે બેસનાર છે એમ કહી મહારાજનું જવું, પાછળથી પ્રમોદરાયની અસહત સર્વ ગમા બાદ રવીન્દ્ર તથા રનેહવીણાનો મેળાપ છેવટે રનેહવીણાના હૃદયની કદર.

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ—મહારાણી બદશીહાનો મહેલ.

મહારાણી બદશીહા આત્મપ્રકાશના સમાજ—સુધારણા સંગ્રહી વિચાર જાણી મુક્ત થય છે, અને એ મનોહર “ ભાવનાસૃષ્ટિનો પાત્રો ” સુવર્ણનગરમાં નાંખવાનું પ્રકાશને સુચવે છે. નવ પ્રધાન “ બસીધર ” પાસે પોતેજ ગુન્હેગાર મધુ છે. એવી આત્મપ્રકાશની કલુષાત્ત મધુના ગુન્હાઓની વિગતવાર હપ્તકતવાળી કાયદી બસીધરે મધુ પામેથી મેળવી લેવા, એટલામાં અછતનું પ્રવેશનું અછતે પ્રધાન બસીધરને ખાનગી ખતર આપવા કે સુવર્ણનગરને લોકનાયક મથાતો જ્યોતિકાન્ત એજ ગુન્હેગાર મધુ છે, અછતનું જવુ અને તેને થાપ આપવાનો બસરીખાણાનો સંકલ્પ. દુહારીનું પ્રવેશનું પ્રધાન બસીધર તથા દુહારીનું પરસ્પર આકર્ષણ અને પ્રધાન તરફથી દુહારીને મુદ્રાની ભેટ બસરીનો મેળાપ કરાવી આપવાનું પ્રકાશને વચન આપી બસીધરનું જવુ. દુહારી મથા બાદ બસરીનું આવવું અને મધુ-બસરીનું પ્રથમ પ્રેમદર્શન ત્યારબાદ રનેહવીણાનું પ્રવેશનું અને બાદ બહેનને અણુપાર્યો મેળાપ.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ—સુવર્ણનગરમાં રવીન્દ્રનો કૈમ્ય.

રવીન્દ્રી રનેહવીણા તરફ મમતા, એટલામાં અછતે આવી રવીન્દ્રના બચાવનો માર્ગ બતાવવો પોતાના બચાવની ખાતર પોતાની પ્રિયતામાના બાધ ઉપર ધા કરવાની રવીન્દ્રે સાફ ના પાડવી,

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ—દુહારીનો લતામહલ.

રનેહવીણા તેમજ બાળ સખીઓ તરફથી મુખ્ય દુહારીની મીઠી પંજવણી, સખીઓ મથા બાદ પ્રધાન બસીધરનો પ્રવેશ. શરમાળ બાળા છેવટે “ જરા કહોજ સાવરિયા, શા જલ્દુ કર્ય ? ” ની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે છે.

પ્રવેશ ૫ મા,

સ્થળ—સુવર્ણનગરની ડોટ

સુવર્ણનગરમાં મહારાણી સામે કાવતુ, રચવા માટે પ્રમોદરા ।
તથા રવીન્દ્રકુમાર સામે કેસ ચલાવવામાં આવે છે. પ્રથમ મિન સાધુબાઈ
સેટોરિયાની “હિતમ જુનાની” અજીતે પોતાની જુનાનીમાં ન્યાયાધીશ
જ્યોતિષ્કન્ત પોતેજ ગુન્હેમાર મધુ છે એવું જાહેર કરવું. પ્રધાન
બીસીધરે વચમાં પડી અજીતને થાપ આપવી, રવીન્દ્રે ગુન્હે કબુલ
કરવો. કેશનો સુકાદો મૂલતવી રહેવો

પ્રવેશ ૬ હો.

સ્થળ—સુવર્ણનગરમાં “વસન્ત વિહાર.”

આજે મહારાણી બદશીયાનો જન્મોત્સવ હેતુને મહારાણી
અમલદારો, “તથા નગરજનો “વસન્ત વિહાર” નામના ખુશનુમા
ઉદ્યાનમાં મેળા થયેલ છે. મહારાણીના જન્મોત્સવની ખુશાલીમાં લોકોના
હિતમાટે એક જાહેરનામું બહાર પાડવું રવીન્દ્રકુમારને માફી પોતાના
કારખાનાઓ વગેરે મજૂરોના લાભ માટે સુખત કરવાની તેમજ
હવેથી લોકસેવાનું કાર્ય શરૂ કરવાની શરૂતે પ્રમોદરાયને મારી મગવી
અજીતનું આવવું અને પ્રધાન બીસીધરને પકડવાનો પ્રયત્ન. બદશીયાએ
બીસરીઆળાને જાહેર કરવી કાયદાને અને અજીતને તામે થવાની
આત્મપ્રકાશની તૈયારી એટલામાં મહારાજ સૂર્યકેતુએ ગુન્હેમાર મધુ
માટે નવદુર્ગથી માફીપત્ર મેળવી હજાર થવું આત્મજ્યોતિષ
મધુ-બીસરીને રાજા તથા પ્રજાના વધામણાં.

મધુ—બંસરી

નાટકનાં ગાયનો.

અંક ૧ લી.

૧

સંસારીબાળા તથા વિરાગીબાળા—

વંદુ મનોદેવ,
શાશ્વત શિવાગાર,
સુખ રૂપ સદાનંદ, પ્રિયનંદન પ્રિયેશ—વંદુ
બસીધર તું પ્રાણ,
ખ્યારો દિવાસમ,
જીવનભર સુકોન, નવ નવીન તું હંમેશ—વંદુ

૨

અમરાપુરી—સુરગ ગા બે સરંતા,
અજવાળા પુણ્યવતા,
વિરાગીબાળા—હિમધવલાં મંગલા બે
અમર અવની ઉતર્યા. —સુર૦
અમરાપુરી—મોહ અવનીન શમાવો,
સંસારીબાળા—સ્વર્ગભુવનો બે બતાવો,
દિવ્ય દિલડાથી ભલાવો,
સર્વ—આજ રાજ નિરખશુ ન્યારા —સુર૦

ગુલશન—

૩

હાં નેમેથીયું સતાવો દરદી દિવને ?
વાળીથી શું રીઝાવો હસતે સુખડે ?
પડુ પાચે ના મનાવો તમે

--હા૦

હું છું દુભાઈ, હું છું રીઝાઈ,
નેન થકી પ્રિય હું છું ઘવાઈ,
દો અમી મીઠી એ દવાઈ,
આલિંગા પ્રાણને

—હા૦

સ્નેહવીણા—

૪

ગાન સુણાવો મધુરાં દિલથી,
સુખની રજની સૈયા સ્નેહી કાજે—ગાન૦
પલ પલનાં ગીત ખ્યારાં ગવરાવો,
વેગે વધાઓ ઉર રંગ આજે —ગાન૦

સ્નેહવીણા—

૫

સ્નેહી સખી છુ, પ્રભુ હુ તમારી,
ભૂખી હું તો ભાવની સદાની,
ઓવારું ખ્યારા સખા પરે પ્રાણ આજ-સ્નેહી૦
પૂજું જીગર કુમાર દિલારામ,
દિલ આપીને લેવાં દિલડાં,
કુમારા, દુલારા, અનેરાં એ દિલ રાજ-સ્નેહી૦

ખંસરીબાળા—

૬

મીઠી મીઠી તાન હૃદય સુણાવી,
શુદ્ધ બુદ્ધ સહુ મહારી મીટમાં હરાવી—મીઠી૦
પ્રાણમોહન દિલહર કોયલ ?
રાગિની મંજુલ ગા નિત ંહાલી— મીઠી૦

૭

સ્નેહવીણા—રાખા છે કાનનાં દુલારી, જાઉં હું વારી,
શાને લખવ છે કુમારી !

ખંસરીબાળા—નાદાની તારી

—રાખા૦

સ્નેહવીણા—ભૂલ્યાં ગોપાલ હૈયાહારને મહેચારી !

ભૂલ્યા એ બહાલા કામણો શું ખ્યારી ?

બંસરીબાળા—હારી હું હારી —રાધા૦

૮

[૨૨]

રાધા તથા ગોપીઓ—

બંસી મહિં પ્રાણુ વસ્યા હાં શ્યામળા,

ખ્યારી એ પ્રાણુથી !

કાન કેરી હૈયાહાર એ મા'નની !

ગોપી શુ કામની ?—બંસી૦

કૃષ્ણ—હો બંસી કે ગોપીઓ કાન તણાં સૌ પ્રાણુ,

રાધા, ધેનુ, ગોપ, વ્રજ, સહુપર એ કુરખાન

રાધા—વાણી વહી ભાદુ ભરી, હૈયું હરી રિમત કરી,

હાં કાનુકે બૂલાવ્યાં બાનથી. —બંસી૦

૯

બંસરીબાળા—શોભન લોભન જડ દેહ ન વરીએ,

વરીએ પ્રણવું નૂર જ્યાંહિ —શોભન૦

ના મોહ માયા કીર્તિ પૂજાએ,

ના કો, ચમકથી રીઝીએ,

નહિ આત્મ વિષ્ણુ સુખ ક્યાંહિ—શોભન૦

બંસરીબાળા—

૧૦

ભગી જ્યોત ભગી હૃદયની જ્યોત ભગી,

બંસીઓ સાથ વાગી,

આત્મની તાલિ લાગી,

પ્રણની ધુન મધુરી એ સુભાગી

—ભગી૦

સ્વર્ગઅવની સૌ સુકાએ,

દુઃખ દિવમા સમાએ,

સર ઉર ઉરના પૂરાએ,

થાએ સ્નેહયોગી, સ્નેહભોગી સ્નેહરાગી—ભગી૦

દુલારી—

૧૧

ચંદા જયમ ચમકે હાં,
પ્રિય જનનાં આગણુ ઝળકે, હાં ઝળકે,
તન મનમા પ્રીત ધળકે, વીજ ઝમકે, —ચંદા૦
નયન ના ધરાયે, સ્મિત ઉભરાયે,
ઉરે ઉમગ, ઝરે આનંદ
જયમ સરવર છળકે,
મુખ મળકે, પ્રાણુ મળકે, —ચંદા૦

૧૨

દુલારી—પ્રાણુ ખ્યારા એ,
મીઠડાએ, રતિસમા એ, લળયે સુહાયે નેનરે
—પ્રાણુ૦

રતિશી કામણુગારી કાયા,
દિલારામ—મહન મોહન વાહ રાયા !
દુલારી—ઉતરી આલમ મોહમાયા,
દિલારામ—વરી આ બહાલમને ! —પ્રાણુ૦

૧૩

દુલારી—આપ પ્રાણુજીવન બહાલા અમે,
નયન મિલાવ્યા જીગર ખિલાવ્યા,
પાઈને મધુરા અમૃત અમૃતા,
દિલારામ—રસિક છો નવેલા હો. —આપ૦

દુલારી—મોહન સ્નેહની સુરભિ લાવો.
સુરભિ-વાહન વાયુ મિલાઓ,
સ સાગ પ થે કુમુદો ખીલાઓ,
દિલારામ—ખિલાવું શુ ખિલેલાં જ્યા ? —આપ૦

૧૪

બસરી—હૈયાં કેરા ચેતન થમક્રિયા, તમ સડુ— હૈયા૦
આજે નવી લૂમી મેયા,
ભાવ ભીના દિલ ઠર્યા પ્રેમે પુનિત —હૈયા૦

હાઝયાં દેશ કાજે,
 હૈયે માત રાજે,
 નવ નવ આશા આજે,
 મગલ ઉભર્યાં,
 ભાવિ ઉપા ઉગી સૈયાં,
 ઝીલ્યા જેણે તેજ ચુમ પાપ પુનિત—હૈયાં૦

૧૫

કુમારી આશ્રમની બળાઓ—

હાલી આ બચાવો વાલી સ્વર્ગ સમી.
 દયાલુ ઉગારો લાલા હૈયે અમી,
 ઊનાં આસુ ખાળો. —હાલી૦
 આપે ખિલાવી સિચીને સ્નેહથી જે
 સ્વામી ! શોભાવી પ્યારી તેજથી જે,
 તાત ઉદારો રહેમથી એ,
 અજલિ પ્રાણ પાળો. —હાલી૦

અંક ૨ જો.

ભક્ષીલા—

૧૬

જગ મહિં જીવન ધરીને સુકૃતિ કરવી રે,
 રાચવા જગપતિ રે
 હારી જથુ રે જીદગી પળમાંહિ રે,
 કયો ન સગ સાધુ થકી,
 માયામાંથી કોઇ નહિ ઉગરે —જગ૦
 આત્મા દધને કોણ મોહલોભ વરશે રાજ તાજ ?
 છોડીશું નિજ હૃદય-રાજ ?
 જુગે જુગે માગીએ તનમનથી !
 સત્તાન તણા પાદ પૂજ્યે રે,
 રાચવા જગપતિ રે—જગ૦

દુહારી—

૧૭

રસિકો ઠેરા સરદાર વનમાલી લાગો,
મુંઢરીઓ આપે ખ્યારા આપ કહિ માગો.

શુભ ધવલાં ઉજ્જવળિયાં ઉરોને પ્રાણધાર—

દિલદાર શોલાવો—રસિકો

ચંદ્ર સમું મુખ, વાણી મુધાની,

નેન મહિ ભરી દિવ્ય ખુવારી,

મોઘામૂલનાં દિલ હરણા સિમત ધરાગ મુરલોક,

મોહાવો—રસિકો

ખ સરીખાળા—

૧૮

અમદ રહો સહુ આશા,

હુંયે અવધ હો ના,

નવ હો અગર રસહીન,

આશ વીણુ આસ હો ના—અમરો

નેનન કે નવ નાથ,

હમને લૂટ તેજ ખ્યારાં,

પ્રિય સૂર સુણાવી પ્રાણ,

તાર ન તૂટ દિલહારા—અમરો

એહવીણા—

૧૯

સ્મરનો પ્રેણી દિલ ખ્યારાં,

નહિ ભૂલી અવનશર બહાલાં,

ઐજ માણુ પ્રિયજન ઋણી ખાળા—સ્મરનો

પ્રેમ ઐજ પ્રાણ માનો,

પ્રેમ દેવ આત્માનો,

પ્રેમ એ વિસામોરે હા (૨)

રે હાં જામ એ સુધાનો,

મોઘાં મૂલો એ ખળનો

—સ્મરનો

આત્મપ્રકાશ તથા મહુરો

જીવન જગતનાથ હાથ ધરીએ,
હાથ ધરીએ, સાથ તરીએ,
જરી ન ડરીએ જગત — ૨૧૦
સજ્જન ગરીબ કરીએ સાથ,
સધન અધમ તણીએ હાથ,
પુનિત બની, સત્યશાલી, રનેહમાલી,
પરમ શરણુ ધરીએ મરીએ તરીએ—હાથ.

દુલારી—

૨૧

હા અર્ધ્યા આ તનને પ્રાણુ જો મળે,
નિજ પ્રયને માટ સર્જ્યા
મૂલ તન્ના માન મનનાં પ્રેમ ઝરે—હાં
• જ્યાહિ મળતાં પ્રેમઝરણુ—
યાથ પડતાં દેહ દિલડાં,
પ્રેમ જ્યતાં પ્રેમ તપતા,
પ્રાણુ-કુસુમ મમ આર્ધ્યા,
રનેહી શરણુ—નાથ સદને સાથ જે કરે—હાં,

બસરી-

૨૨

નવ આ વહેચ્યા પ્રાણુ વિહરવા પ્રભુથી ન્યારા,
નવ કામારે મહારે હાંછન, રનેહજ સ્વામી અતરના—૨૧૦
નહિ પાપીને આ દિલ બરવા,
પણુ તન મન ન્યોછાવર કરે હા,
બસા પ્રેમીના પુણ્યકરા પૂજન ઉજવવા — ૨૧૦

બસરી—

૨૩

આશ નવ વન રસભર નારી,
શોધતી હું મહાદેવી દુલારી,
લેટ્યા પ્રાણુસમા માલી — આશાં
પ્રાણુ આદેશ શિર સાટે ધારી — આશાં
શાંકશ હું જળધારી

વારાંગનાઓ—

૨૪

મોરી બૈયા ત પકર, ગિરધારી શ્યામ,

૧૮

ચઢી ભરન નીર જમુનાકે ગામ

—મોરી૦

તુમ તો જાયે સોતન સગ રહેતે,

અમ તો સદન પ્યારી શ્યામ

—મોરી૦

અંક ૩ જો.

સૂર્યકેતુ—

૨૫

અગનગાળ સમો સ્વાર્થ પ્રમાણો,

દહન સદા એ ઠરે,

૧૦

સળગે દેહ જ્યા અગાર મુકાણો

—અગન૦

અન્યનાં દિલકા બાળવા કેમ અંતર બળાવો ?

મોહ મહિ બાન ગયું

જીવનનું સ્પાન ગયું માનો

—અગન૦

૨૬

સ્નેહવીણા—સ્નેહનાવ તારીશુ સાથ બહાલમા —સ્નેહ૦

રવીન્દ્રકુમાર—પ્રાણો જડશુ ગ્રહી હાથમાં હાથ

સ્નેહવીણા—સાથે મરીગું તરીશુ કૃપાનાથ,

હા હૈયાના હાર બહાલમા

—સ્નેહ૦

વીજ ઝાઝવાટ માથે સડીશુ

જઈશુ હીનાનાથ સાગર કાઠે,

રવીન્દ્રકુમાર—નાવ દછશુ સુકાનીને હાથે,

સ્નેહવીણા—ઉતરશુ પ્રભુ સાથ પાર,

પાર સસાર સાથ બહાલમા

—સ્નેહ૦

બસરીબાળા—

૨૭

દિલની છે દિલ દવાઈ,

ચાહે મારો વા ઉગારો

—દિલની૦

હતી પ્રેમની હૂં કામી,

કરી જ્ઞાનયોગ લહાણી !

વિષ્ણુ નેહ એ નકામી

—ચાહે૦

મીત બાતની હું ખ્યાસી,
નહિ કામ મોહ દાસી,
નાહી લોગની વિલાસી,
મનુ સ્નેહના છે રાગી
સુર લોક સ્નેહ રાગી,
વિષ સ્નેહ સૌ અભાગી.

બ સરીખાળા— ૨૮

હા. તેજનાં ઝરાણુ

રજની પ્રથ સંગ

અજન જો હું, તમ નેનો નર

હું રસ તમ હો રગ

સ્નેહુવીર્યા— ૨૬

સાગ્ય ૧૮ ભુવન ખરે,

तम यजन्ते कुसुम सरे—ला.ग्य०

सुभग शीतल रनेहजरण,

સુભગ જીવન સુભગ આદમ,

ਸ਼ੇਖਰੀਆ— ੩੭

ਪੁਰਖ ਪਥੇ ਸੁਵਾਯੁ ਸੁਗਧੀ

હેવ હેવી સરીખાં સુપંથી,

થઈ હું પીયુની સારથિ, લઈ સાથમા ઉડું મમખાણ;

નાથ સાથે

નાથ માથે સુકદ સુરંગી

નગલવાણી તથા સખીઓ.

હાં હાં રે નવ નવલાં,
શરમાળ દિલખર દિલહર બહાલા !

દુહારી—આયો દુઃખ અપાર અમને આમ શાના

સખીઓ—સુખકર પ્રિયવર સ્થામ—

તન મન જોખન આપ્યા—શરમાળ

ખાળસમા સુકુમાર શા તુજ અભિનય બહા

દુહારી—પાય પડું, દઉં સમ સહુ મહારા,

સખીઓ—દે સમ તુજ પ્રિય પ્રાણ—

તન મન જોખન અર્પ્યા પ્યારા—શરમાળ

દુહારી—

૩૨

જરા કહો 'જ સાવરિયા, શા બદુ કર્યા ?

બદુ કર્યા, મન ચેલાં કર્યા

હંતું મમ દિલ જોળું ખાળ, નહિ સમજ્યું કુમાર કાં

કાતિલ તમારા કામણે, ખાળા હીવાની થઈ,

જગર મ લૂગી લઈને ના હવા પાગડને દેશો કંઈ,

જીવ વિનાની વેલીને પ્રીતિના પાણી પાશે નહિ—

હાર્યા અમ પ્રાણ નેહ નાથ, કરૂં વિનતિ સતાવો નહિ

મોહન તમારા હાસ્યથી નેનો નચાવો નહિ;

શરમવશ મુખે કહેવું શુ દયા ધાયલની લાવો કઈ

શરમ આખોની રહેતી હો, કલેબલ ફર્યા કાપો નહિ—

સર્વે—

૩૩

આત્મ જ્યોત પ્રકટાવ પ્યારે,

નાથ કરી તું કૃપા,

સુરમગ ધારા અવની ઉતારે

નિશ દિન પુલ સહ આવું મંદિરીયાં,

નિશ દિન પાય હું પડું, તોયે ના મળીયાં;

આજે કર્યું દિલ અરપણુ—કરી તે દયા !—

સમાપ્ત.

